Στα αρχαϊκά χρόνια οι ναοί όμως πρέπει να μεγαλώσουν και να υπερέχουν των ανθρώπων καθώς οι θεοί έχουν ανθρώπινη υπόσταση. Άρα και τα λατρευτικά αγάλματα αποκτούν φυσικές διαστάσεις. Οι ναοί περιβάλλονται από κίονες και καθιερώνονται στα τέλη του 7ου αι. π. Χ. δύο βασικοί ρυθμοί: ο δωρικός και ο ιωνικός.

δωρικος

ιωνικοσ

Είναι η εποχή που αρχίζουν να κτίζονται μεγάλοι ναοί μνημειακού χαρακτήρα. Ως κύριο οικοδομικό υλικό χρησιμοποιείται ο λίθος (πωρόλιθος- μάρμαρο) και πιο σπάνια το ξύλο και ο πλίνθος. Οι ναοί στα αετώματα από τον 6ο αι. π. Χ. διακοσμούνται με γλυπτά, που είναι βαμμένα με χρώματα!

Η τέχνη στην Κλασική εποχή (480-323 π. Χ.) σε κάθε μορφή έκφρασής της αγγίζει το τέλειο, υπερέχει και γίνεται πρότυπο πνευματικής δημιουργίας στα επόμενα χρόνια. Οι ναοί είναι μεγαλοπρεπείς και μνημειακοί. Στην Ακρόπολη των Αθηνών ο Παρθενώνας και το Ερέχθειο συνδυάζουν αρμονικά τον δωρικό και ιωνικό ρυθμό και παρέχουν ένα τέλειο αισθητικό και λειτουργικό αποτέλεσμα. Οδηγούν στην κατασκευαστική τελειότητα! Στο Πανθεσσαλικό ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς ανεγέρθηκε πιθανών ναός ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής. Τμήματα από κίονες και κεραμίδια στο χώρο του ιερού μαρτυρούν την κατασκευή του.

Με το πέρασμα στα Ελληνιστικά χρόνια (323-146 π. Χ.) το ιερό στη Φίλια εξακολουθεί να είναι σε ακμή, να λατρεύεται η θεότητα από όλους τους Θεσσαλούς και ίσως να οικοδομήθηκε μία στοά. Οι πιστοί συνεχίζουν να φέρνουν πολλά αφιερώματα. Στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο η κατασκευή νέων ναών περιορίζεται αισθητά. Ολοκληρώνονται μόνο όσοι είναι ημιτελείς.

Γίνονται κτίσματα που διαμορφώνουν τους δημόσιους χώρους και αφορούν την καθημερινή ζωή όπως αγορές , στοές, κρήνες, βουλευτήρια, γυμνάσια, στάδια.

Στη Ρωμαϊκή εποχή (146π.Χ. -330 μ. Χ.) το ιερό διατηρεί την ακτινοβολία του στο θεσσαλικό χώρο. Σ' αυτό συμβάλλει η ύπαρξη σε κοντινή απόσταση του κτιρίου των λουτρών με τα ψηφιδωτά δάπεδα. Η τέχνη γενικότερα αυτή την περίοδο διατηρεί τα ελληνικά στοιχεία, τα συνδυάζει με τα ρωμαϊκά. Ναοί καινούριοι δεν κατασκευάζονται, παρά μόνο ολοκληρώνονται όσοι δεν είχαν τελειώσει τα προηγούμενα χρόνια. Κτίζονται μνημεία όπως ωδεία και αγορές.

Η Ιτωνία Αθηνά αφού έδωσε τις χρήσιμες πληροφορίες για το ιερό της στις όχθες του Κουράλιου ποταμού, τα ιερά και τους ναούς στην αρχαιότητα μάς χαιρετά και χάνεται μέσα σ' ένα σύννεφο πηγαίνοντας στον ουρανό. Έτσι και η λατρεία της στη Δυτική Θεσσαλία εγκαταλείπεται και τον 3ο – 4ο αι. μ. Χ. ο Χριστιανισμός εξαπλώνεται και διαδίδεται στην περιοχή. Οι Χριστιανοί διατηρούν τους ιερούς χώρους των αρχαίων Ελλήνων και στη θέση τους ιδρύουν χριστιανικούς ναούς. Έτσι και στη Φίλια τον 5ο αι. μ. Χ. χτίζεται μια τρίκλητη παλαιοχριστιανική βασιλική. Το δάπεδό της κοσμείται με ψηφιδωτά και οι τοίχοι είναι κτισμένοι με αρχαίο υλικό.

Το ταξίδι μας στην αρχαιότητα μόλις τελείωσε! Ας επιβιβαστούμε ξανά στο βαγόνι για να γυρίσουμε πίσω στο σήμερα! Στη διάρκεια της επιστροφής θα συζητήσουμε όλοι μαζί τα όσα μάθαμε. Θα συμφωνήσουμε ότι το Ομοσπονδιακό Ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς ιδρύθηκε στην μυκηναϊκή εποχή, διατηρήθηκε σε όλη την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα και εγκαταλείφθηκε στα παλαιοχριστιανικά χρόνια. Η χρονική διάρκεια του ιερού, που ξεπερνά τα 1700 έτη, ενισχύει και στην σπουδαιότητα του, καθώς αποτελούσε το θρησκευτικό κέντρο όλων των Θεσσαλών.

Υπουργείο
Πολιτισμού και Τουρισμού

ΛΔ΄ Εφορεία Προϊστορικών
& Κλασικών Αρχαιοτήτων

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

«Ταξιδεύοντας με βαγόνι σ' ένα Ιερό Άλσος»

Επιμέλεια προγράμματος και εντύπου
Μαρία Ι. Βαϊοπούλου
Χρήστος Καραγιάννης
Αρχαιολόγοι
ΛΔ΄ ΕΠΚΑ

Το ταξίδι μόλις ξεκίνησε…

Ένα ταξίδι είναι μια όμορφη εμπειρία για όλους μας! Γνωρίζουμε νέους τόπους, ανθρώπους, την καθημερινότητα και την ιστορία τους. Η γνώση για την ιστορία είναι πάντα ελκυστική! Ας επιβιβαστούμε όλοι μαζί στο βαγόνι που βρίσκεται μπροστά μας για να ταξιδέψουμε πίσω στο χρόνο…

Η αρχική μας διαδρομή θα είναι σχετικά σύντομη. Θα διαρκέσει μόλις 50 χρόνια και ο προορισμός μας θα είναι ένα μικρό χωρίο δίπλα στις όχθες του ποταμού Σοφαδίτη-Ονόχωνου. Τα όνομά του είναι Φίλια, έχει λίγους κατοίκους και πολύ εύφορο έδαφος, που μέσα του έκρυβε μέχρι τότε σημαντικά στοιχεία της ιστορίας. Ανάμεσα στους ανθρώπους που συναντάμε είναι και ένας αρχαιολόγος, ο Δ. Θεοχάρης, αρκετά χαρούμενος! Στην ερώτηση πού οφείλεται το πλατύ του χαμόγελο, μας απαντάει πως ανακάλυψε τον ιερό χώρο στον οποίο λατρευόταν μία θεσσαλική θεότητα, η Ιτωνία.

Μαθαίνουμε για την Ιτωνία Αθηνά, το ιερό άλσος και τους ναούς της αρχαιότητας

Η Ιτωνία, λατρευόταν αρχικά ως θεότητα του Κάτω κόσμου. Ήταν κόρη του Ιτώνου, γιού του Αμφικτύωνα και αδερφή της Ιοδάμας. Μεγαλώνοντας έγινε πολεμική θεότητα, καθώς τροφοδοτούσε μέσω του πολέμου με νεκρούς τον Άδη και ταυτίστηκε με την Αθηνά. Η ονομασία Ιτωνία σημαίνει την ορμητική, επιθετική και νικηφόρα Αθηνά.

Για να την γνωρίσουμε καλύτερα χρειάζεται να ανεβούμε όλοι ξανά στο ξύλινο βαγόνι και να ξεκινήσουμε το μεγάλο ταξίδι, γυρίζοντας το χρόνο 2.500 περίπου έτη πίσω στην αρχαιότητα…

Βρισκόμαστε στην αρχαία Άρνη στην περιοχή της δυτικής Θεσσαλίας. Οι κάτοικοί της οι Βοιωτοί λατρεύουν την Ιτωνία Αθηνά. Αναγκάζονται να μεταφέρουν τη λατρεία της στη Βοιωτία, όπου και δημιουργούν το ιερό της, καθώς οι Θεσσαλοί εισβάλλουν στην περιοχή και γίνονται κυρίαρχοι. Διατηρούν την ήδη καθιερωμένη λατρεία της Ιτωνίας Αθηνάς και την επισημοποιούν με την ίδρυση του Πανθεσσαλικού Ιερού της στη Φίλια, στις όχθες του ποταμού Κουράλιου. Τη σχετική πληροφορία δίνει ο γεωγράφος Στράβων αναφέροντας ότι «ο ποταμός Κουράλιος, που ρέει κοντά στο Ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς, χύνεται στον Πηνειό».

Μπροστά μας εμφανίζεται μέσα σ' ένα σύννεφο μία όμορφη γυναίκα με ένα μακρύ φόρεμα, κοσμήματα και ένα δόρυ στο χέρι της. Όλοι αναρωτιόμαστε ποία μπορεί να είναι…

Μας συστήνεται μόνη της. Είναι η Ιτωνία Αθηνά! Ήρθε για να μας δώσει σημαντικές πληροφορίες για το ιερό της στη Φίλια, τα ιερά και τους ναούς στην υπόλοιπη Αρχαία Ελλάδα.

Αρχίζει λέγοντας πως η λατρεία της και η ίδρυση του ιερού της στη δυτική Θεσσαλία τοποθετούνται στα μυκηναϊκά χρόνια (1400-1100 π. Χ.).

Η λατρεία μιας θεότητας από τους Αρχαίους Έλληνες γινόταν στα τεμένη, σε ιερούς υπαίθριους χώρους με ένα βωμό, συνήθως συγκεντρωμένη στάχτη ή μια μεγάλη πέτρα πάνω στην οποία γινόταν οι θυσίες. Η ύπαρξη βωμού είναι η σημαντικότερη απόδειξη της λειτουργίας ενός ιερού. Οι χώροι πιθανόν να προστατεύονταν-κλείνονταν με περίβολο κατασκευασμένο από φθαρτά υλικά.

Είναι αρκετά χαρούμενη! Μας ενημερώνει πως το ιερό της στη Φίλια κατά τους πρώιμους ιστορικούς χρόνους (1100-700 π. Χ.) και την Αρχαϊκή εποχή (700-480 π. Χ.) συνεχίζει να χρησιμοποιείται και μάλιστα με μεγάλη συμμετοχή των πιστών της. Στο δάσος δίπλα στον ποταμό Κουράλιο τα δέντρα είναι πολλά σε αριθμό και η βλάστησή τους αρκετά πυκνή! Οι πιστοί καταφθάνουν στο Ιερό Άλσος και της αφιερώνουν χάλκινα και πήλινα ειδώλια με τη δικιά της μορφή, ανθρώπων και ζώων και χάλκινα ομοιώματα αγγείων.

Οι γυναίκες προσφέρουν τα χάλκινα κοσμήματά τους περόνες, πόρπες, βραχιόλια, δαχτυλίδια αλλά και περιδέραια από γυάλινες χάντρες και οι άντρες τα σιδερένια και χάλκινα όπλα τους ξίφη, πέλεκεις και αιχμές από βέλη και δόρατα. Το καλύτερο δώρο που θα μπορούσαν να χαρίσουν σε μια πολεμική θεότητα μετά από μια νίκη σε μάχη! Όλα αυτά τα αφιερώματα τα κρεμούσαν στα κλαδιά των δέντρων ή τα τοποθετούσαν πάνω σε ξύλινους πίνακες, που τους έδεναν στους κορμούς των δέντρων ή τους έστηναν μέσα στο άλσος.

Η Ιτωνία Αθηνά ξαφνικά είναι πολύ στενοχωρημένη και δάκρυα κυλούν από τα μάτια της. Θυμάται ότι το ιερό άλσος που λατρευόταν καταστρέφεται από μεγάλη πυρκαγιά τον 6ο αι. π. Χ. και όλα τα αναθήματα πέφτουν από τα δέντρα και θάβονται στη γη μέσα σε ένα στρώμα έντονης στάχτης. Θα περάσουν πάρα πολλά χρόνια για να ξανάρθουν στο φως!

Η λατρεία μιας θεότητας εξακολουθεί να είναι υπαίθρια με επίκεντρο ένα βωμό για θυσίες, κτιστό από τον 8ο αι. π. Χ. και ορθογώνιου σχήματος.

Ο χώρος επειδή είναι ιερός, μάλλον, προστατεύεται και διακρίνεται με τη δημιουργία ενός περιβόλου γύρω του. Στους πρώιμους ιστορικούς χρόνους δεν είναι εύκολο να διακρίνουμε το θρησκευτικό οικοδόμημα από την απλή κατοικία καθώς και τα δύο έχουν εστία.

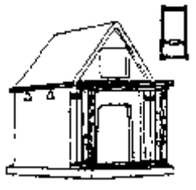

Τον 8ο αι. π. Χ. οι Έλληνες κατάφεραν να δώσουν μορφή στους θεούς τους με το λατρευτικό άγαλμα, μικρότερο του φυσικού μεγέθους και να ιδρύσουν έναν «οίκο» για αυτό. Η κατασκευή λίθινων εν μέρει μικρών ναών για τη φύλαξη και μόνο του αγάλματος είναι γεγονός. Στα στοιχεία που συνθέτουν ένα ιερό προστίθεται και ο ναός στα τέλη του 8ου αρχές 7ου αι. π. Χ. Είναι απλοί ορθογώνιοι χώροι, μερικοί με αψιδωτή τη μία στενή πλευρά, κατασκευασμένοι από πρόχειρα υλικά.

Τα θεμέλια είναι από λίθους και λάσπη. Οι τοίχοι από ωμούς πλίνθους, δηλαδή άχυρα στερεωμένα με λάσπη, στηρίζονται με ξύλινους δοκούς-κορμούς και δημιουργούν τον κυρίως ναό, σηκό. Η στέγη έχει κλίση, είναι από ξύλα και πηλόχωμα και στηρίζεται με μία σειρά από πεσσούς εσωτερικά και από δύο κίονες στην είσοδο εξωτερικά. Στην είσοδο ορίζεται ο πρόναος και πολλές φορές πίσω από τον κυρίως ναό υπάρχει ένας μεμονωμένος χώρος ο οπισθόδομος.